

Introductie tot de qabbalistische literatuur

De qabbālāh is geen boek of stel boeken. Ze is een oude mystieke traditie. H.P. Blavatsky (HPB) licht toe:

De qabbālāh is geen bijzonder boekdeel en evenmin is ze een stelsel. Ze bestaat uit zeven verschillende stelsels die worden toegepast op zeven verschillende interpretaties van elk esoterisch geschrift of onderwerp. Deze stelsels werden altijd *mondeling overgedragen* van de ene generatie van ingewijden aan de andere, onder de gelofte van geheimhouding, en *ze zijn nooit* door iemand *op schrift gesteld*. . . . Ze is niet verbonden aan een ‘traditie’ maar aan zeven sluiers of zeven waarheden die mondeling worden onthuld bij inwijding. . . . Dus hoewel de kabbala als woord Hebreeuws is, is het stelsel zelf net zo min joods als het zonlicht; het is universeel.

– H.P. Blavatsky, *Collected Writings* 7:268

Het woord *qabbālāh* betekent ‘een voorschrift ontvangen, aannemen’, en dus het met ons hart en in ons denken aannemen of ontvangen van esoterische kennis. Het is geheime wijsheid die door de meeste mensen niet wordt gezocht, maar die ‘alleen in duisternis en van mond op oor’ wordt onthuld. Zo wordt de tōrāh of Pentateuch de Wet genoemd; de talmūd, de ziel van de Wet; en de qab-

bālāh, de ziel van de ziel van de Wet.

Qabbālāh is de stroom van esoterische wijsheid, en alleen aan de ingewijden werden haar *Sōd* of mysteries toevertrouwd. Volgens de legende is haar geheime wijsheid terug te voeren op de godheid, die de leer meedeelde aan een 'uitverkoren gezelschap van engelen'. Deze vormden een 'theosofische school in het Paradijs', waar de qabbālāh aan hen werd onderwezen opdat zij, na de val, Adam en Eva (de vroege mensheid) zouden onderwijzen, en zo de mensheid in staat zouden stellen hun vrije wil uit te oefenen en zelfbewuste adeldom en wijsheid te verwerven. Maar *er werd nooit iets esoterisch opgeschreven*: het werd beschouwd als heiligschennis om esoterische waarheid op schrift te stellen, want het geschreven woord kan de innerlijke waarheid niet bevatten, omdat het slechts een symbool is, de schil of bast. De geheime wijsheid werd beschouwd als onmededeelbaar, behalve van meester aan leerling.

De joden bewaarden onder hun mystieke werken twee belangrijke boeken over de qabbālāh. Het eerste, *Sēfer Yētsirāh*, 'Het boek van de vorming (of schepping)', behandelt vooral de kosmogonie, d.w.z. het ontstaan van werelden door middel van getallen en letters. De interrelaties van de 22 letters van het Hebreeuwse alfabet met de 10 getallen vormen de 32 schitterende paden van wijsheid. De mens wordt beschouwd als de synthese van de 22 letters die, met toevoeging van de tien sēfirōth of 'getallen', de volledige synthese van de schepping vormen. Zoals de letters van het alfabet de structuur vormen van de spraak en haar overdracht van informatie, evenzo symboliseren de letters van het Hebreeuwse alfabet de elementen van het heelal: in, boven en rondom de elementen van het heelal is er de goddelijke hiërarchie, waarvan de elementen de

uiterlijke uitdrukking zijn. De 22 letters worden soms verdeeld in Drie Moeders – een triade, een zevental en een twaalfstal – die overeenkomen met de drie oerletters A M S (א מ ש), de zeven planeten, en de twaalf tekens van de dierenriem. De schrijver van *Sēfer Yētsīrāh* is onbekend. Het werd vroeger toegeschreven aan de aartsvader Abraham, maar algemeen wordt gedacht dat het van rabbi ‘Aqībā’ is, de leraar van rabbi Shim‘ōn ben Yoḥai.

Het tweede en meest bekende boek over de qabbālāh is *Sēfer-hā-Zohar*, het ‘Boek van helderheid, glans of licht’. Het overgrote deel van de geschriften van de *Zohar*, afgezien van commentaren op de Pentateuch zelf, bestaat uit elf verhandelingen.* Drie van de belangrijkste boeken van de *Zohar* zijn *Hā-’Idrā’ Rabbā’ Qaddīshā’* (De grote heilige samenkomst), *Hā-’Idrā’ Zūtā’ Qaddīshā’* (De kleine heilige samenkomst), en *Sifrā’ di-Tsēnī’ūthā’* (Boek van geheimhouding).† Over de laatstgenoemde en zijn verband met de Stanza’s van Dzyan, waarop *De Geheime Leer* is gebaseerd, schrijft HPB:

Er bestaat ergens in deze wijde wereld een oud boek, zo oud dat onze hedendaagse oudheidkundigen een onbepaalde tijd over zijn bladzijden zouden kunnen nadenken en het toch niet geheel eens kunnen worden over de aard van het weefsel waarop het is geschreven. Het is het enige oorspronkelijke exemplaar dat nu bestaat. Het oudste Hebreeuwse document over occulte kennis – de *Siphra-Dzeniouta* – werd eruit samengesteld, en dat in een tijd toen het eerstgenoemde al werd beschouwd als een literair overblijfsel.

– *Isis Unveiled* 1:1

---

*Zie Aanhangsel, ‘Geschriften van de *Zohar*’.

†Door S. Liddell MacGregor Mathers vertaald in het Engels vanuit de Latijnse vertaling van Knorr von Rosenroth.

Dit gezichtspunt wordt door de meerderheid van de wetenschappers niet geaccepteerd. Gershom G. Scholem, bijvoorbeeld, dacht het omgekeerde: dat de Stanza's van Dzyan waren afgeleid uit de *Sifrā' di-Tsēni'ūthā'*. Hoe het ook zij, er is een opmerkelijke overeenkomst tussen de *Zohar* en de Stanza's van Dzyan voorzover ze betrekking hebben op de emanatie of het tevoorschijn komen van werelden uit het grenzeloze.

In de dertiende eeuw werd de *Zohar* uitgegeven door rabbi Moses de Leon van Guadalajara, Spanje, en hij schreef haar toe aan rabbi Shim'ōn ben Yoḥai. Dat Moses de Leon de schrijver of redacteur van de *Zohar* is, is heel waarschijnlijk.* Dat hij zijn toevlucht nam tot oude manuscripten die dateerden uit de tijd van Shim'ōn ben Yoḥai is bijna zeker.

Over dit punt schrijft HPB:

De schrijver [Isaac Myer] van *Qabbalah* doet verschillende pogingen om de ouderdom van de *Zohar* afdoende te bewijzen. Zo toont hij aan dat Moses de Leon in de 13de eeuw niet de schrijver of vervalser van de boeken van de *Zohar* kon zijn, waarvan hij wordt beschuldigd, omdat Ibn Gebirol dezelfde filosofische leer 225 jaar vóór de tijd van Moses de Leon verkondigde. Geen ware kabbalist of geleerde zal dit feit ooit ontkennen. Het staat vast dat Ibn Gebirol zijn leringen op de oudste kabbalistische bronnen baseerde, namelijk het *Chaldeeuwse Boek van de Getallen*, en ook op enkele niet meer bestaande midrashim, ongetwijfeld dezelfde die Moses de Leon gebruikte. Maar juist het verschil tussen de twee manieren waarop dezelfde esoterische onderwerpen worden behandeld, wijst – terwijl het de enorme

---

*Vgl. *Major Trends in Jewish Mysticism*, blz. 153-201.

ouderdom van het esoterische stelsel aantoon – op een onmiskenbare ondertoon van talmoedische en zelfs christelijke sektegeest in de samenstelling en in het woordgebruik van het Zoharstelsel door rabbi Moses. Ibn Gebirol *citeerde nooit uit de Schrift* om de leringen kracht bij te zetten. Moses de Leon heeft de *Zohar* gemaakt tot wat deze tot nu toe is gebleven, ‘een doorlopend commentaar op de . . . boeken van de Pentateuch’, met enkele latere toevoegingen door de christenen. De een volgt de archaische esoterische filosofie; de ander alleen dat deel dat was aangepast aan de *verloren* boeken van Mozes die door Ezra waren gereconstrueerd. Terwijl dus het stelsel of de stam waarop de oorspronkelijke *Zohar* was geënt een enorme ouderdom had, zijn veel van de (latere) vertakkingen van de *Zohar* sterk gekleurd door de merkwaardige denkbeelden van de christelijke gnostici (Syrische en Chaldeeuwse), de vrienden en medewerkers van Moses de Leon die, zoals Munk heeft aangetoond, hun interpretaties aanvaardde.

– *De Geheime Leer* 2:523-4vn

Deze publicaties verschenen aan het einde van de 13de eeuw, een eeuw die bekend is om haar spiritueel en intellectueel verlichte figuren. Dit zorgde voor grote opschudding en luidde de periode in die bekendstaat als de tijd van de Spaanse qabbalistiek. Toen volgden in Spanje twee eeuwen van glorie waarin de Moren eveneens een bloeiperiode doormaakten.

Het was pas in het midden en in het laatste kwart van de 15de eeuw dat een aantal veelbetekenende gebeurtenissen plaatsvonden: de verbanning van de joden uit Spanje in 1492 onder Ferdinand en Isabella; de overzeese handel met India was begonnen; de Reformatie van Luther zou snel plaatsvinden; en, eveneens in 1492, werd de

Nieuwe Wereld ontsloten. In deze periode en in de twee eropvolgende eeuwen raakten niet-joden – via Pico della Mirándola, kardinaal Nicolao Cusani, Johannes Trithemius, Heinrich Cornelius Agrippa, Paracelsus, de Van Helmonts, Johann Reuchlin, Heinrich Khunrath, Hiëronymus Cardanus, Guillaume Postel, Christian Knorr (baron) von Rosenroth, Athanasius Kircher en, niet het minst, Jacob Boehme – gefascineerd door de qabbalistische interpretatie van het christendom. Dit had verreikende gevolgen voor heel Europa, waardoor het spirituele denken en hogere kennis zich vrij konden ontwikkelen. Verschillende Engelse mystici geven blijk van de invloed van het qabbalistische denken, zoals Henry More, Philip Bailey, John Colet, Robert Fludd, Raymond Lully, Thomas Vaughan (Eugenius Philalethes), en de dichter Thomas Traherne. Isaac Myer wijst op de qabbalistische invloed op de Europese literatuur:

Over de praktische qabbalah publiceerde Abbé de Villars (neef van De Montfaucon) in 1670 zijn beroemde satirische roman, *De Graaf de Gabalis*, waarop Pope zijn *De roof van de haarlok* baseerde. Qabbalistiek loopt door het middeleeuwse gedicht de *Romance van de Roos*, en doordringt de geschriften van Dante.

– *Qabbalah*, blz. 171

Het is niet onze bedoeling om een schets te geven van de spirituele en intellectuele bloei die in het midden van de 15de eeuw begon. Het is voldoende op te merken dat het qabbalistische denken een voortgaande en blijvende invloed had op denkers zoals Spinoza, Leibniz, Newton, Kepler en Francis Bacon.

In deze tijd kunnen we uitdrukkingen van de oorspronkelijke esoterische qabbalistische kennis vinden in

moderne theosofische boeken. We richten nu onze aandacht op het beschouwen van enkele basisbegrippen van de qabbalistische filosofie.